

Arkivsaksnr.:
2022/16480

Dokumentdato:
04.11.2022

Styre:
Universitetsstyret

Styresak:
108/22

Møtedato:
24.11.2022

Rettighetsordning for åpen tilgjengeliggjøring av vitenskapelige publikasjoner

Tilvising til bakgrunnsdokument

- [UBs politikk for åpen vitenskap](#)
- [Nasjonale mål og retningslinjer for åpen tilgang til vitenskapelige artikler](#)
- [UiBs krav om arkivering og åpen tilgang til vitenskapelige artikler](#)

Saka gjeld:

Universitetet i Bergen har som mål at vitenskapelige publikasjoner skal være åpent tilgjengelige. I *Politikk for åpen vitenskap ved Universitetet i Bergen*, som ble vedtatt i 2020, slås det fast at vitenskapelige artikler skal gjøres åpent tilgjengelige enten i publiseringskanaler med åpen tilgang eller i åpne vitenarkiv og at artiklene skal lastes opp for tilgjengeliggjøring i Cristin, det nasjonale registreringssystemet for forskningspublikasjoner. Regjeringen krever åpen tilgang og finansierer som NFR og Horizon Europe stiller krav til om umiddelbar åpen tilgang til vitenskapelige publikasjoner. Krav om umiddelbar åpen tilgang kan komme i konflikt med forskernes rett til å selv velge hvor de vil publisere. I dette landskapet er det viktig for UiB å ivareta forskerne sine. Derfor foreslås følgende institusjonelle rettighetsordning:

- UiB har en ikke-eksklusiv rett til å gjøre alle vitenskapelige artikler forfattet av studenter og ansatte tilknyttet institusjonen tilgjengelige med en Creative Commons-lisens.
- Ansatte og studenter kan unnta enkeltartikler fra denne ordningen ved å be om fritak. Fritak trenger ikke begrunnes.
- UiB gjør de vitenskapelige artiklene åpent tilgjengelige i institusjonens åpne vitenarkiv. For artikler som er publisert åpent med en Creative Commons-lisens, vil den publiserte versjonen gjøres tilgjengelig med lisensen den er publisert under. For artikler som ikke er publisert åpent, vil forfatters aksepterte manuskript som standard gjøres tilgjengelig med en Creative Commons Navngivelse – CC BY-lisens.
- Rektor er juridisk ansvarlig for tolking av rettighetsordningen og for å løse tvister om dens tolkning og anvendelse.

Ved å innføre en institusjonell rettighetsordning ved UiB vil ansatte og studenters mulighet til å fritt velge hvilke kanaler de publiserer i bli styrket, samtidig som de kan gjøre sine publikasjoner umiddelbart åpent tilgjengelige i åpne vitenarkiv. Rettighetsordningen vil også bidra til at UiB kan etterleve finansierers krav om åpen tilgang uten å pålegge enkeltforskere å forhandle med forlagene.

Saksframlegget redegjør bakgrunn for den institusjonelle rettighetsordningen, samt praktiske konsekvenser for forskerne.

Forslag til vedtak:

Universitetsstyret vedtar Rettighetsordning for åpen tilgjengeliggjøring av vitenskapelige publikasjoner med virkning fra 01.12.22.

Robert Rastad
universitetsdirektør

04.11.2022/Lene Seim/Paul Svanberg/Maria-Carme Torras-Calvo (avd. dir).

Vedlegg:

1. Saksframstilling: - Rettighetsordning for åpen tilgjengeliggjøring av vitenskapelige publikasjoner

Saksframstilling

Styre:
Universitetsstyret

Styresak:
108/22

Møtedato:
24.11.2022

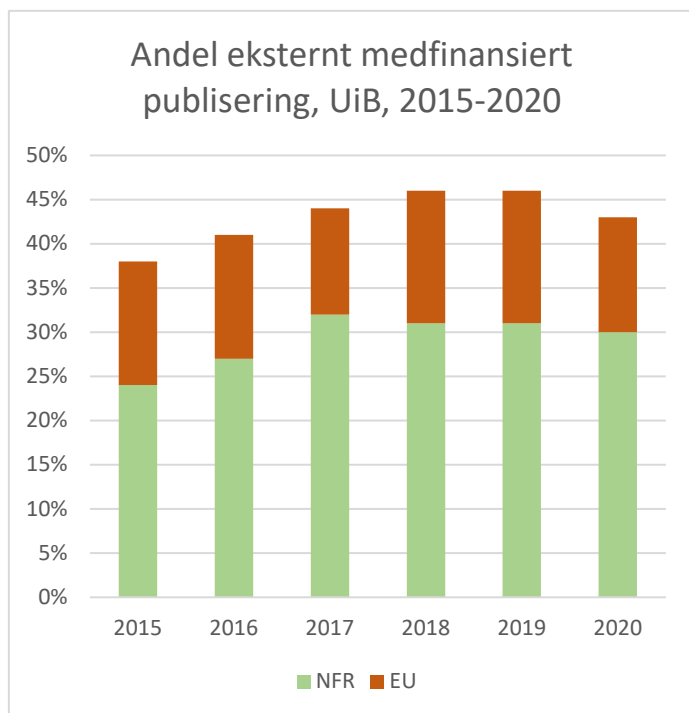
Arkivsaksnr:
2022/16480

Rettighetsordning for åpen tilgjengeliggjøring av vitenskapelige publikasjoner

Bakgrunn

Universitetet i Bergen har som mål at vitenskapelige publikasjoner skal være åpent tilgjengelige. I *Politikk for åpen vitenskap ved Universitetet i Bergen*, som ble vedtatt i 2020, slås det fast at vitenskapelige artikler skal gjøres åpent tilgjengelige enten i publiseringskanaler med åpen tilgang eller i åpne vitenarkiv og at artiklene skal lastes opp i Cristin, det nasjonale registreringsystemet for forskningspublikasjoner, for tilgjengeliggjøring. Regjeringen og finansører som NFR og Horizon Europe stiller krav til at vitenskapelige publikasjoner skal være åpent tilgjengelige. For forfatteren betyr det at vedkommende må beholde nødvendige rettigheter til å kunne gjøre en akseptert versjon umiddelbart åpent tilgjengelig i et vitenarkiv, under en åpen lisens.

Situasjonen i dag er slik at ved publisering i abonnementstidsskrift overdrar som en hovedregel forfatteren opphavsretten til artikkelen til forlaget. Det vil da være forlaget som bestemmer hvordan materialet kan brukes, både det endelig publiserte manuskriptet, men også tidligere versjoner av det samme manuskriptet. Disse forholdene kan skape problemer

når forskere skal tilgjengeliggjøre sine artikler med umiddelbar åpen tilgang, da forskeren er prisgitt forlagets tillatelse og retningslinjer for å gjøre dette.

Ved UiB er nesten halvparten av alle artikler eksternt medfinansiert av NFR og EU, se diagram. For disse artiklene gjelder krav om umiddelbar åpen tilgang. Dette betyr at omfanget av saken er stort.

For UiB er det viktig å sikre at krav til åpen tilgang kan møtes med minst mulig administrasjon for den enkelte forskeren. I denne saken pekes det på muligheter for å styrke forskernes rettigheter på institusjonelt nivå, når de publiserer sine forskningsresultat, samt lette deres arbeidsbyrde knyttet til åpen publisering.

Alternative løsninger for umiddelbar åpen tilgang

For å sikre at forskere fritt kan velge hvilke tidsskrift de publiserer i, men samtidig står fritt til å gjøre forfatters aksepterte manuskript umiddelbart åpent tilgjengelig under en åpen lisens (CC BY) har NFR foreslått en rettighetsstrategi¹: Ved innsending av manuskript skal forsker legge ved en standardformulering som skal sikre at nødvendige rettigheter blir beholdt i henhold til finansørens krav. Den enkelte forsker får dermed et individuelt ansvar for å forhandle sine rettigheter med forlaget. Dette kan oppleves som belastende.

Et alternativ til en slik individbasert tilnærming, er en *institusjonell* rettighetsordning. I USA har flere ledende universitet, blant andre Harvard og MIT, i mange år hatt institusjonelle rettighetsordninger² som innebærer at ansatte gir institusjonen en ikke-eksklusiv lisens til å håndheve opphavsretten til deres vitenskapelige artikler. At institusjonene her får ikke-eksklusive rettigheter betyr at de omtalte rettighetene deles med institusjonene, slik at både den ansatte og institusjonen innehar rettighetene. Ved at institusjonen holder slike ikke-eksklusive rettigheter til artikler forut for publisering, kan institusjonen senere gjøre artikler åpent tilgjengelige uavhengig av de begrensninger som måtte ligge i senere inngåtte avtaler mellom forfattere og forlag. Etter denne modellen får forskeren rettigheter til å bestemme hvordan deres artikler skal tilgjengeliggjøres, inkludert muligheten til å ikke dele verket åpent. Forskere som av ulike grunner ikke kan eller ønsker å overføre disse rettighetene til institusjonen, kan altså be om fritak for enkeltartikler uten noen begrunnelse. Til forskjell fra NFRs tilnærming, innebærer slike institusjonelle rettighetsordninger at forskeren ikke blir stående alene med ansvaret om å sikre rettigheter til åpen tilgjengeliggjøring.

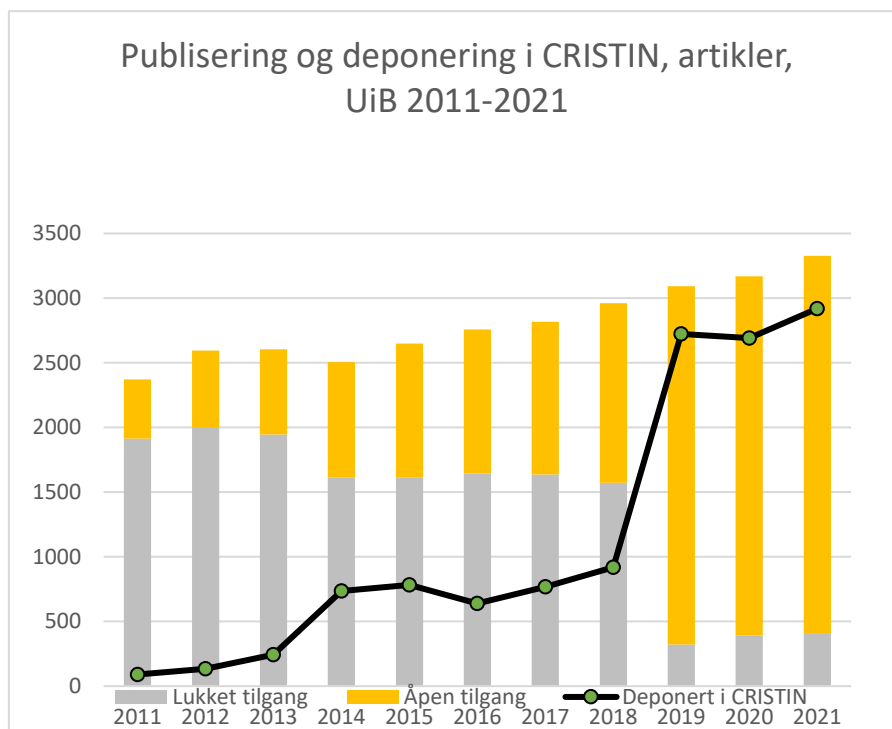
Den siste tiden har flere europeiske universitet innført institusjonelle rettighetsordninger. I Norge har UiT og NTNU innført institusjonelle rettighetsordninger i løpet av 2022, og UiO er i prosess med en slik ordning. Siden dette er helt i startgropen i Norge, er det lite erfaring å hente fra de andre norske institusjonene om hvordan forlagene forholder seg til rettighetsordninger. På den andre siden har ingen av de utenlandske universitetene med institusjonelle rettighetsordninger havnet i juridiske tvister med forlag. Dette kan tyde på at det ikke er høy juridisk risiko forbundet med institusjonelle rettighetsordninger.

¹ CC BY er den minst restriktive av de åpne lisensene. Den sikrer opphavspersonen rett til å bli kreditert sine verk, men verkene kan ellers gjenbrukes og distribueres fritt av andre, jf. <https://creativecommons.org/licenses/>.

² Se for eksempel henholdsvis <https://osc.hul.harvard.edu/policies/hls/> og <https://libraries.mit.edu/scholarly/mit-open-access/open-access-policy/>.

Praktiske forhold

UiB har siden 2019 stilt krav om at en fulltekstversjon av alle vitenskapelige artikler lastes opp i Cristin. Tallene fra Cristin-systemet viser at ca 90 % av alle artikkelpublikasjonene fra UiB lastes opp på denne måten, se diagram. Med en institusjonell rettighetsordning kan

disse artiklene gjøres umiddelbart åpent tilgjengelige uten merarbeid for forskerne. For forskere som vil ha fritak fra rettighetsordningen vil et enkelt, nettbasert skjema måtte fylles ut, slik at artikkelen ikke gjøres åpent tilgjengelig i tråd med rettighetsordningen. Spørsmål om og innvilgelse av fritak vil håndteres av Universitetsbiblioteket.

Rettighetsordningen

Ved å innføre en institusjonell rettighetsordning ved UiB vil ansatte og studenters mulighet til å fritt velge hvilke kanaler de publiserer i og samtidig gjøre sine publikasjoner åpent tilgjengelige, bli styrket. Rettighetsordningen vil også bidra til at UiB kan etterleve finansørers krav om åpen tilgang uten å pålegge enkeltforskere å forhandle med forlagene. Det er likevel viktig at rettighetsordningen ikke går på bekostning av forfatternes rettigheter eller kommer i konflikt med den akademiske frihet til forskere og studenter. Dette sikres ved at det gis fritak for enkeltartikler i de tilfeller der ansatte eller studenter måtte be om det.

Følgende rettighetsordning foreslås:

- UiB har en ikke-eksklusiv rett til å gjøre alle vitenskapelige artikler forfattet av studenter og ansatte tilknyttet institusjonen tilgjengelige med en Creative Commons-lisens.
- Ansatte og studenter kan unnta enkeltartikler fra denne ordningen ved å be om fritak. Fritak trenger ikke begrunnes.
- UiB gjør de vitenskapelige artiklene åpent tilgjengelige i institusjonens åpne vitenarkiv. For artikler som er publisert åpent med en Creative Commons-lisens, vil den publiserte versjonen gjøres tilgjengelig med lisensen den er publisert under. For artikler som ikke er publisert åpent, vil forfatters aksepterte manuskript som standard gjøres tilgjengelig med en Creative Commons Navngivelse – CC BY-lisens.

- Rektor er juridisk ansvarlig for tolking av rettighetsordningen og for å løse tvister om dens tolkning og anvendelse.

Fritak skal kunne innvilges i to former. Den ene er fritak for åpen tilgjengeliggjøring overhodet. Den andre innebærer at artikkelen tilgjengeliggjøres åpent, men med en annen CC-lisens enn CC BY.

Rettighetsordningen omhandler åpen publisering og hører naturlig til i UiBs politikk for åpen vitenskap, kapittelet «Åpen tilgang til vitenskapelige publikasjoner og resultater av kunstnerisk arbeid»³.

UiB ved Universitetsbiblioteket tilbyr veiledning i spørsmål om publisering, opphavsrett og praktisering av rettighetsordningen.

Universitetsdirektøren sine kommentarer

Vår politikk for åpen vitenskap slår fast at åpenhet, transparens og deling av kunnskap er grunnleggende for Universitetet i Bergen. De siste årene har kravene til åpen tilgang blitt skjerpet. Den foreslåtte rettighetsordningen treffer en god balanse mellom forskernes autonomi i faglige spørsmål og krav og forventninger til åpen publisering. Ved å vedta rettighetsordningen for åpen tilgjengeliggjøring av vitenskapelige publikasjoner styrkes forskernes valgfrihet til å publisere sin forskning hvor de selv vil. Rettighetsordningen vil bli gjennomgått med jevne mellomrom, og eventuelt justert dersom forholdene tilsier det, for å sikre at UiB ivaretar forskernes interesser på dette området.

04.11.2022/ Paul Svanberg, Maria-Carme Torras-Calvo (avd. dir.)

³ <https://www.uib.no/foransatte/139288/politikk-%C3%A5pen-vitenskap-ved-universitetet-i-bergen#-pen-tilgang-til-vitenskapelige-publikasjoner-og-resultater-av-kunstnerisk-utviklingsarbeid-nbsp->